

Dilimizin Zenginliği
Yöremizin Güzelliği

DİLİMİZİN ZENGİNLİĞİ YÖREMİZİN GÜZELLİĞİ

Öğretmen:Gülhan KARAÇİZMELİ

Düzenleme
Mahmut Nedim BALTER

Şanlıurfa

2025

1.BASKI

Şanlıurfa'ya ait yerel ağız özelliklerine sahip sözcükleri derleyerek bu sözcüklerin kaybolmasını engellemek, kültürel zenginliğimizi korumak, yeni nesil Urfalıların Şanlıurfa ağızına ait dil zenginliklerini devam ettirmelerini sağlamak ve bölge dışından gelenlerin özellikle de öğretmenlerin Şanlıurfa kültürüne kolay uyum sağlamalarını gerçekleştirmek amacıyla "Dilimizin Zenginliği, Yöremizin Güzellikleri" sözlüğü oluşturulmuştur.

A

Aba:Şanlıurfa yöresinde giyilen bir tür tesettür kıyafet.

Acızmak:Bıkmak,Usanmak.

Ağbat: Darısı başına olmak.

Angut: Kahverengi bir güvercin türü.

Annep: Harnup.

Aparmak:Götürmek.

Arış ağacı: Asma ağacı.

Asbap: Elbise.

Askın: Azgın.

Ay: Anmak.

Aynatmak: Anlatmak.

Azap: Ayak işlerine bakan yabancı.

Aziye: Elbise.

B

Balcan: Patlıcan.

Bayahleyin: Az önce.

Bazar: Pazar.

Bazlamaç: Kalınca açılarak pişirilen ve taze yenen yufka ekmek.

Behteniz: Maydanoz.

Bekere: Dokuma tezgahı.

Bele:Böyle.

Ben: Beyin.

Betre:Yüz,yüz nuru.

Beynamus: Namaz kılmayan.Halk arasında hiçbir şey anlamayan.

Bıldır: Geçen yıl.

Bibi: Hala.

Biye: Bana.

Borani: Yoğrulmuş etli köfte,et suyu ve bakla ile yapılan yemek.

Bun: Zehir.

C

Cab: Yer, mekan.

Ceft: Bir tür bitki olup deri terbiyesinde kullanılır.

Cemel:Üzerinden atlanabilecek yükseklikteki duvar.

Cıncıh: Cam, boncuk.

Cinnik:Şakak.

Cimcik: Azıcık anlamında kullanılır.

Culluk: Hindi.

Cücük: Civciv.

Cünk: Dil, köşe.

Cereyan: Elektrik.

Ç

Çapah: Uyku ve hastalık nedeniyle göz pınarlarında oluşan pislik.

Çarpana: Eskimiş ayakkabı.

Çekçek: Kesme üzüm pekmezi ve nişe ile yapılan tatlı.

Çemirlemek:Kıvırmak.

Çeppik: Alkış.

Çındır:Çiğ etteki sinir.

Çırtık: Baş parmakla ortaparmağı birbirine sürterek ses çıkarmak.

Çin: Omuz.

Çor: Nezle.

Çömçe: Kepçe.

D

Değirmi:Tırnaklı ekmek.

Deleme: Topaç.

Dellek: Tellek.

Dıbbık: Yapış yapış.

Dibis: Pekmez.

Dögme:Dövülerek yapılmış pilavlık bulgur.

Döşşek: Yatak,minder.

Dübare: Hile.

Dümük:İçe dert olan şey.

Dürmik:Dürüm.

E

Edi:Düşman.

Ehirven: Eskiden atık suların toplandığı merkez.

Elem:Dünya.

Erasa: Buğday pazarı.

Essah mı?: Gerçek mi?

Eşkere:Açık,aleni olarak.

Eyip: Ayıp.

Eyvan: Evin önü.

Ezbeh:Çok zor.

F

Farşol: Rezil olmak.

Fillez:İflas etmek.

Firenk: Domates.

Firkete:Çengelli iğne.

Fukara: Fakir.

G-G

Gön:Kösele.

Göyil:Gönül.

Güren:Güven.

Gişi: Koca.

Germeç: Damda elbise kurutmak için gerilen ip.

Gevvat: Argo söz (Kavat)

H

Hah: El, yabancı.

Hapan:Aç kalan.

Haphap: Takunya.

Harbul: Kalbur.

Havur: Ateş.

Hebil: Boş,lüzumsuz iş.

Heket: Hikaye.

Hemud: Devenin üstüne yerleştirilen tahtadan
eyer.

Heyr: Hayırlı iş.

He: Evet.

Hed:İnce ve sağlam urgan.

Hetir: Hatır.

Heşşeş: Sa rhoş, başı boş.

Heyat: Avlu.

Heza: Daha şimdi.

Hırçıl: Lime lime

Hırhana: Kalabalık

Hırhız:Hırsız

Hırpo:Sömürölmeye müsait kişi.

Hırtlek:Gırtlak.

Hıttı: Bir cins acur.

Him: Dip.

Höllik: Bebeklerin altına yapılan.

Hövf: Korku.

Hulk: Ahlak,sabır.

Huva: Bedavadan gelen.

Habbe: Tane.

Hamimillik: Leblebi tozu.

Has: Marul.

Hışır: Altın ve gümüşten tüm takılara verilen isim.

Hanek:Şaka.

I-I

Iğid: Yiğit.

Irak: Uzak.

İzaan: Terbiye.

İvez:Küçük sinek.

K

Kab: Sokak üstüne yapılmış çardak.

Kabaltı: Kabın altında kalan sokak geçidi.

Kah: Kalkmak.

Kamka:Kıymık.

Karaçı:Çingene.

Kavum: Araba.

Kaynar:Çamaşır için yakılan ateş.

Kedah:Kötülük.

Kef:Köpük.

Kef: Keyif.

Kehke: Simit.

Kemin: Kimyon.

Kenne: Cam kırığı.

Kerbiğit: Zavallı.

Kerip: Garip.

Kesmik: Ezilip somun olmaya uygun olmayan buğday sapları.

Keşir:Sır.

Keyme: Hamamda kadınlara yarım eden kadın.

Kığ: Keçi pıslığı.

Kılt:Uç.

Kimın: Gibi.

Kıyt:Güvercin.

Kotır: Uyuz.

Kulbet: Gurbet.

Külünçe: Bir tür peksimet.

Kefçi: Meraklı.

Kınır: Karanfil.

Kırtık: Azıcık,biraz.

Küncü: Susam.

Kıymalı: Lahmacun.

Kurre: Efe.

Kara havuç:Çörek otu.

Kuşhana: Tencere.

Külfet: Kalabalık ev halkı.

Koruk: Olmamış üzüm.

L

Lenger: Geniş ve yayvan sahan.

Löüp: Hile.

Lolaz:Börölce.

Leyli: Salıncak.

Loğloğ: Makara.

M

Madar: Kaynamış buğdayın bir beygir tarafından çekilen bir oval ve

siyah taş vasıtasıyla dövüldüğü yer.

Malamat: Rezillik.

Mecrefe: Su ibriği.

Me'de: Mide.

Mesep: Mezhep.

Mığal: Meyve.

Müdar: Başkalarına el ovalayarak yaşayanlar.

Mahana: Bahane.

Mıslık: Musluk.

Mıh:Büyük çivi.

Mehle: Mahalle.

Mıtrıp: Cimri.

N

Nağara: Davul.

Nezzel:İncelmek.

Nikkil: Gaga.

Niše: Nişasta.

Nugi: Kantar.

Nushet:Çirkin.

Nişanba: Plastik,naylan.

Neçek: Yazma.

Neni: Nine.

O-Ö

Öb:Sır.

Öcik: Bahane.

Ölbe:Sıvı yiyeceklerin konulduğu yer.Argoda işe yaramayan kişi.

Örget:Öğretmek.

Öllik: Delik.

P

Poc:Yük dengi.

Pombal: Beyaz ve tombul.

Pehle kur: Boy ölçüşmek.

Pırçikli: Havuç.

Pivaz: Soğan.

Poçik: Kuyruk sokumu kemiği.

Pat pat: Patlamış mısır.

Pisik: Kedi.

Payam: Badem.

Pıskilet: Bisiklet.

Pırpirim: Semiz otu.

Pambık: Pamuk.

Pambık pişo: Karahindiba çiçeği.

R

Re'bil: Kaporo.

Rik: Kin.

Rostar: Dayak.

Rik atmak: Kafayı takmak.

Rehmet: Rahmet.

Rehet: Rahat.

Rehle: Kuran konulan ahşap alet.

S-Ş

Sam: Bir tür rüzgar.

Savuh: Soğuk.

Seklim: Salkım.

Sihma:Kışın çamaşır üstüne giyinen iç giysi.

Sırfa: Sofra.

Siye: Sana.

Soyha:Ölünün geriye bıraktığı eşya.

Südlü:Sütlaç.

Şadı: Maymun.

Şelte: Sap yığını.

Şillik: Bir tür tatlı.

Şor: Tuzlu.

Şörik: Salya.

Suhra: Angarya iş.

Saray nikahı: Resmi nikah:

Sini:Büyük bakır tepsi.

Şenik: Kalabalık.

Sıhım: Bir avuç.

Simsirik:Sümük.

Sehen: Tabak.

Sille: Tokat.

Şirlopu: Bedavacı.

Sako: Ceket.

Sitil: Kova.

Siye: Sana.

T

Taka: Pencere.

Tapı kıl: Uyuklamak.

Teppik: Tekme.

Tesi:İp eğirtmekte kullanılan el aleti.

Teşkele: Dalavereci.

Tetirbe:Çıkmaz sokak.

Timin:23 kg. ağırlığında tahıl ölçeği.

Toh: Tok.Köpeklere takılan tasma.

Tosbağa: Kaplumbağa.

Töz: Arka.

Tulih: Deriden yapılmış su,yağ taşımaya yarayan alet.

Teberik:Türünün son örneği,hatıra eşya.

Tuman: Uzun içlik.Kilot,don.

Tez: Erken.

Tırrefe: Alıngan.

Teşt: Leğenin büyüğü.

Tandırılık: Kiler,zahire,dam.

Tırintoz: Bahaneci.

Tas: Su içilen bardak.

U

Ud: Namus.

Ullik:Çukur.

Urup:Çeyrek.

Ûlbe: Yoğurt kovası.

Uşah:Çocuk.

V

Vış:şaşırma ünlemi.

Vırık:Dışkı.

Vezelen: Vazelin kremi.

Y

Yalavuz: Yalnız.

Yannayah: Yalın ayak.

Yek: Elbise kolu.

Yeriş:Yürüyüş.

Yuhı: Uyku.

Yusuf tutan kuşu: Kumru kuşu.

Yanfırı:Eğri.

Yuha:Açık ekmek,Lavaş ekmek.

Yırlamak:Şarkı söylemek.

Yellehçi: Yalaka.

Z

Zahme: Yiyecek lokma.

Zehferan: Bir tür bitki.

Zet: Zeytin yağı.

Zıbillih: Ahırlarda hayvan dışkılarının toplandığı bölüm.

Ziç: Tavuk pisliği.

Zingil: Bir tür hamur tatlısı.

Zuvah: Sokak.

Zımsırık: Yumruk.

Zelzele: Deprem.

Zılgıt: Dil ile damak arasında hızlıca çıkarılan ses.

Zerzembe: Evin altında ışık almayan yer.

Zahar: Herhalde.

Zeballah:Büyük.

Zahre: Bakliyat konulan yer.

KAYNAKÇA

**M.Adil SARAÇ: “ŞANLIURFA ATASÖZLERİ
VE DEYİMLERİ”**

Yöre Halkı:

İnternet:[https://
ekitap.ktb.gov.tr/TR-80868/
sanliurfa-atasozleri-deyimleri-
ve-bilmeceleri.html](https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-80868/sanliurfa-atasozleri-deyimleri-ve-bilmeceleri.html)

Balıklıgölü

Balıklığöl, 150 metre uzunluğunda ve 30 metre genişliğindedir. Derinliği 3-5 metre civarındadır. İçinde efsanelere konu olan sazan türü balıklar bulunmaktadır. Bu balıklara halk tarafından saygı gösterilir ve yenilmez. Rivayete göre Hz. İbrahim ateşe atıldıktan sonra, bir mucize gerçekleşir ve etraf güllük gülistanlık olur. Bu mucizenin gerçekleştiği mekânın Balıklığöl ve çevresi olduğuna inanılır. Dini bayramlar da ile Mevlit ve Kandil gecelerinde en yüksek ziyaretçi sayısına ulaşır. Balıklığöl Platosunda Hz. İbrahim'in doğduğu mağarada bulunmaktadır. Üç semavi dinin atası olarak kabul edilen Hz.İbrahim'in doğduğu mağaranın ziyaretçisi hiç eksik olmaz. Her dinden her ülkeden ve her şehirden ziyaretçinin yılın her mevsiminde bu mağarayı ziyaret eder. Hz.İbrahim'in doğduğu mağaranın hemen yanında yaşadığı dönemin din âlimi olan Beddiüzaman Said Nursi'nin vefat ettikten sonra ilk defnedildiği mezarı da bulunmaktadır.

Balıklığöl Şanlıurfa turizmin çekim alanıdır. Halil-ür Rahman Gölü'nün hemen güneyinde, Urfa Kalesinin önünde yer almakta olup, 150 m2 alanı bulunan bir göldür. Rivayetlere göre, Hz İbrahim ateşe atıldıktan sonra, Nemrut'un kızı Zeliha da Hz. İbrahim'i çok sevdiğinden ve ona inandığından ateşe atılmasına dayanamaz, o da kendisini ateşe atar. Zeliha'nın düştüğü yer de bir göle dönüşür.

Göbeklitepe

İnsanlık tarihi adına şimdikiye kadar bildiğimiz tüm bilgileri tekrar gözden geçirmemize sebep olan Dünyanın ilk tapınağı Şanlıurfa'ya 15 km uzaklıkta olan bu arkeolojik site üzerinde yapılan çalışmalar sonucu ortaya çıkan çok şaşırtıcı, Göbeklitepe günümüzden tam 12.000 yıl önce inşa edilmiş. Arkeolojik olarak Çanak Çömlek Öncesi Neolitik Dönemine (M.Ö 9.600- 7.300) ait olan Göbeklitepe'de, bir tepe üzerine inşa edilmiş çok sayıda yuvarlak biçimli yapı bulundu. 1995 yılında arkeolog Prof. Klaus Schmidt tarafından Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün desteğiyle başlayan kazılar sonucu elde edilen verilere göre bu yapılar yerleşim amaçlı kullanılmamışlar. Göbeklitepe'de bulunan henüz sadece altı tanesi gün ışığına çıkarılmış, toplam 20 adet olduğu belirlenen bu zeri açık yapıların dini amaçlı yapılmış olduğu biliniyor, yani bu yapılar dünyanın ilk tapınakları. Taş devrinden kalma bu tapınakların yapılış biçiminde ortak bir özellik göze çarpıyor, T biçiminde sütunlar ile çevrilmiş bu tapınakların merkezinde iki T biçiminde sütun karşılıklı olarak yer alıyorlar. Arkeologlar boyları 3 ila 6 metre arasında değişen bu T biçimindeki sütunların stilize edilmiş insan tasvirleri olduğunu düşünüyorlar. Bunun sebebi T biçimindeki sütunlarda görülen kol ve el tasvirleri. Ayrıca bu sütunlar üzerine işlenmiş hayvan tasvirleri ve soyut semboller var. Boğa, yaban domuzu, tilki, yılan, turna ve yaban ördekleri en sık görülen hayvan tasvirleri. Taşlar üzerine kazılan bu hayvan tasvirlerinin yanında üç boyutlu kabartma şeklinde yapılan başka betimlemeler de bulundu. Bunlardan en önemlisi T biçimindeki sütunun yan tarafından aşağı doğru iner biçimde tasvir edilen aslan kabartması. Göbeklitepe'nin günümüze bu denli mükemmel olarak korunmuş şekilde kalması da arkeologları şaşırtan bir diğer konu. Yapılış yılından yaklaşık bin yıl sonra onlarca ton toprak ve çakmaktaşları ile tamamıyla gömüldüğü bilinen Göbeklitepe'nin niye gömüldüğü de cevabı bilinmeyen sorular listesinde yer alıyor. Stilize edilmiş insanları tasvir eden T biçimindeki sütunların ağırlıkları 40 ila 60 ton arasında değişiyor. İlkel el aletlerinden başka bir aletin olmadığı bu dönemde sütunların nasıl aşındığı ve dikildiği arkeologlar tarafından henüz çözülemedi. İnsanlığın avcı toplayıcı döneminde yerleşim ve tarım kavramlarından çok uzak olduğu 12.000 yıl öncesinde bu yapıların nasıl tasarlandığı sorusu da henüz cevaplanmadı. Belki tüm bu sorular cevap bulduğunda insanlık tarihi yeniden yazılacak.

Halfeti

MÖ 855 yılında Asur kralı III. Şalmanezer tarafından kurulduğu zaman "Şitamrat" adını taşıyordu. Şehir, tarihi boyunca Hitit, Asur, Med, Pers, Makedon, Selevkos ve Partlar'ın idaresinde kalmıştır. Yunanlar buraya "Urima" adını vermişlerdir. Süryaniler ise "Kal'a Rhomeyta" ve "Hesna d'Romaye" adlarını kullanmışlardır. Güneydoğu Anadolu, Roma İmparatorluğu döneminde Orshoene Eyaleti içinde yer almış ve kale bu eyaletteki önemli şehirlerden birisi olmuştur. 2. yüzyılda Bizanslıların eline geçince bu kez "Romaion Koyla" adını almıştır. Şanlıurfa ve çevresi Ömer döneminde İslam ordularınca fethedilmiş ve daha sonra Emevî, Abbasi, Selçuklu, Zengi ve Eyyubilerin hâkimiyetlerinde bulunmasına rağmen Rumkale olarak bilinen yerleşim Müslüman devletlerin toprakları dışında kalmıştır. Urfa Haçlı Kontluğunu kuran Baudouin 1116 yılında Rumkale'yi Ermeni Prensi Gog-Vasil'in elinden aldı. Urfa kontesi Beatrice 1150 yılında Rumkale'yi, Ermeni Katolikosuna teslim etti. Rumkale, 1260 yılında İlhanlı hükümdarı Hülagu' nun orduları tarafından ele geçirildi.[3]

1280 yılında Beysari komutasındaki Memluk ordusu tarafından kuşatılmış, sonuç alınamayınca şehirdeki Hristiyan mahalleleri beş gün süreyle yağmalanmıştır. 1292 yılında bu kez Memlük Sultanı Eşref tarafından ele geçirilen ve son kez Memlükler tarafından tamir edilen şehre "Kal'at-ül Müslimin" adı verildi. Yavuz Sultan Selim zamanında Osmanlılara geçen şehir, zamanımızda da kullanılan "Urumgala" ve "Rumkale" adlarını alarak Halep Eyaleti'ne bağlandı. Osmanlı döneminde hudut şehri özelliğini kaybeden yerleşim stratejik önemini kaybetmiştir. Şehrin nüfusunun 19. yüzyılda 5-10 haneye kadar düşmesi ve Rumkale'nin harap olmasıyla yerleşim alanı Fırat'ın karşı sahiline nakledilmiş ve bugünkü Halfeti yerleşimi kurulmuştur. 1926 yılına kadar Birecik'e bağlı bir nahiye olan Halfeti, 1954 yılında ilçe haline getirilmiştir.

Harran Kümbet Evleri

Harran'la özdeşleşen Kümbet Evlerin çoğunluğu hala mevcudiyetini korumaktadır. Harran'daki evlerinin kubbe kısımlarının tuğla ile örtülmesinin iki sebebi vardır. Biri, bölgenin çöl olmasından dolayı ağaç malzemenin bulunmayışı, diğeri ise Harran'da bol miktarda bulunan tuğla malzemesidir. Evlerin yüksekliğı içerden en çok 5 metreye varan kubbeler, 30-40 tuğla dizisi ile örölmüştür. Örgüleri balçık sıva ile bağlanan kubbe ve duvarlar, içerden ve dışarıdan yine bu harçla sıvanmıştır. Harran evleri bölge iklimine uyumlu olarak yazın serin kışın sıcaktır.

Halepli Bahçe Mozaikleri

HALEPLİBAHÇE'DE TARİH YENİDEN YAZILACAK

Halepli bahçe Mozaikleri, kadim bir şehir olan Urfa'dalar. Halil 'ur Rahman Gölü'nün yanı başındaki gecekonduların altında kalan tarihi Edessa Kenti'nin, Halepli Bahçe adı verilen bölümündeler. Valilik tarafından bir süre önce kazı başlatılmıştı. Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi Başkanlığı'nda ve arkeologlar eşliğinde yapılan kazılarda yaklaşık 100 metrekarelik bir taban mozaığı gün ışığına çıkartıldı. Ve bu mozaikle tarih yeni baştan yazılmaya başlandı.

Dünyada ilk defa aynı karede resmedilmiş dört amazon kraliçesi arkeologların şaşkın bakışları ve engin sevinçleri arasında dünyaya merhaba dediler. Mozaikler muhteşem bir teknikle yapılmışlardı. Günümüzden yaklaşık olarak 3000 sene önce yaşayan Amazonlar için efsane deniliyordu. Ama bu mozaik, efsaneyi gerçeğe dönüştürdü. Muhtemelen M.S. 3.yüzyılda yapıldığı tahmin edilen mozaikler, tekniği, sanatı, 4 milimetrekarelik ebadı ve inceliğiyle paha biçilemez bir değere sahipler. Fırat Nehri'nin orijinal taşlarından yapılmışlardı. Bütünde hemen hemen dünyadaki bütün renkler kullanılmıştı. Aynı rengin koyu tonlarıyla verilmek istenilen gölgelerde yakalanan başarı en yüksek düzeyde gerçekleşmişti. Büyük bir renk zenginliğine ulaşılmış, sanat, mozaiklere en üste seviyede yansıtılmıştı. Ve işin en güzel tarafı, mozaikler olabildiğince iyi durumdalar.

Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi, Arkeopark ve Edessa Mozaik Müzesinden oluşan Halepli bahçe Müze Kompleksi, 34 bin metrekarelik kapalı alanıyla Türkiye'nin en büyük müzesi olma özelliğini taşıyor. Bereketli Hilal olarak kabul edilen bölgede, uygarlığın doğduğu toprakların en önemli merkezi olan Göbekli Tepe'ye ve diğer Neolitik alanlarla birlikte yüzlerce höyük ve antik kente ev sahipliği yapan Şanlıurfa'nın en çok ihtiyaç duyduğu yeni bir müzeydi. Dünyanın en eski heykeli "Urfa Adamı", son dönemlerin en görkemli mozaiklerini oluşturan Halepli Bahçe ve Edessa Krallığı mozaiklerine de sahip olan Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi ve Halepli Bahçe Müze Kompleksi 24 Mayıs 2015 tarihinde ziyarete açıldı.

Göbekli Tepe, Nevalı Çori, Akarçay Tepe, Hassek Höyük, Gre Virike, Lidar Höyük gibi höyüklerin her biri uygarlık tarihinin mihenk taşlarını oluşturuyor. Şanlıurfa'da özellikle 1960'lı yıllardan beri yapılan Baraj Kurtarma Kazıları ile çok önemli arkeolojik eserler keşfedildi. Çağdaş müzecilik anlayışı ile kurulan yeni Şanlıurfa Arkeoloji Müzesinde bu höyüklerin her biri, gerek kazı hikayesi gerekse eserleri ile, bölgede uzun yıllar çalışmış ve bu kazılarda görev almış deneyimli bilim insanlarının desteği ve katkısı ile özel tasarlanan bir mekân içerisinde sergileniyor. Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi; sergileme alanı, yeme- içme mekânları ve ticarî mekânlar, depo alanları, servis alanı ve fuaye olmak üzere toplam üç katlı olarak tasarlanmış. Müzede ayrıca toplantı salonu, çocuk oyun alanı, kütüphane, ticari birimler, araştırma ve uzman odaları ile laboratuvar alanı da yer alıyor. MO 9500'lü yıllara tarihlenen ve "dünyanın gerçek boyutta yontulmuş ilk insan heykeli" olarak bilinen 180 santimetre boyundaki Urfa Adamı heykeli, Şanlıurfa Müzesinde özel olarak ayrılan bir bölümde sergileniyor.

Şanlıurfa Müzesi hem bölge tarihi hem de çağdaş müzecilik anlayışı açısından büyük önem taşıyor. Burası, bölgedeki arkeolojik alanları ziyaret etmeden önce mutlaka uğranması gereken ilk durak. 1950'li yıllarda kaçak kazılar ile yağmalanan Edessa Krallığı'na ait mozaiklerin en önemlilerinden biri olan Orpheus Mozaigi, yine Aktüel Arkeoloji Dergisinin başlattığı kampanya ve Kültür ve Turizm Bakanlığının girişimleri ile ABD'den geri istenmiş ve mozaik 2012 yılında ülkemize iade edilmiştir.

Birecik

Kelaynak

Kuşları

Nuh Peygamberin bereket sembolü olarak "Tufan"da gemisine aldığı Kelaynaklar (*Geronticus eremita*) geçmişte Türkiye'den Kuzey Afrika'ya, Arap Yarımadası'ndan Fas'a kadar çok geniş bir bölgede ürerlermiş. Fakat avcılık, üreme alanlarında rahatsız edilmeleri, yaşam alanlarının değişmesi ve beslenme alanlarında kullanılan zirai ilaçlardan zehirlenmeleri sonucunda sayılarında ciddi azalma ve dağılım gösterdikleri alanlarda daralma meydana gelmiştir. Bugün, kelaynaklar nesli tükenmekle karşı karşıya olan kuş türlerinden birisidir. Kelaynaklar dünyada sadece Nil Vadisi'nde ve Birecik'te bulunmaktadır. Kelaynakların (*Geronticus eremita*'ların) üreme için, çok değil, daha elli küsur yıl önce Birecik'in "Kayalar altını seçmesi boşuna değildir. Bu seçimde Aşağı Fırat Havzasının, Güneydoğu platolarına göre ılımlı ikliminin, tarlalardaki haşaratın bu kuşların besinleri oluşunun, ilçenin jeolojik yapısına dahil kayaların alkalik, yani ak ve yumuşak olduğundan dolayı kolay işlenir olmasının, en mühimi de halkın, "Allah'ın bir bereket müjdesi" olduğu bilinci ve inancıyla bu kuşlara ve yumurtalarına zarar vermemesi önemli olmuştur.

Şimdiki deyiimiyle "Sevgililer Günü" olan 14 Şubat tarihinde, Kelaynakların Birecik'e göç etmesi dikkat çekicidir. Daha 50 yıl öncesine kadar üremek için geldikleri Birecik'te gökyüzünün bu kuşlarla kaplandığı bilinir. Şubat'ın ilk haftasında Birecik'e gelen kelaynaklar için etkinlikler yapılır, esnaflar ve Fırat kıyısındaki kayıkçılar başta olmak üzere o gün ilçede yöre halkı bayram havası yaşardı.

Dünyada sadece Birecik'te ve Fas'ta bulunan kelaynakların bir özelliği de tek eşli olmalarıdır. Bolluk ve bereketi simgeleyen ve Birecik'in sembolü olan Kelaynakların yok olmaması ve gelecek nesillere aktarılması için İlçe Kaymakamlığı'nca tüm olanaklar seferber edilerek, sivil toplum örgütleriyle de iş birliği yaparak çalışmalar en iyi şekilde devam etmektedir.

